

УДК 371.014

Куріченко Альона Юріївна, аспірант Миколаївського державного гуманітарного університету імені Петра Могили кафедри соціальної роботи, педагогіки та психології. Коло наукових інтересів: педагогічний менеджмент, методична система педагогічного менеджменту, підготовка нового покоління вчителів – педагогічних менеджерів.

СПЕЦИФІКА ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНЦІЇ З ПЕДАГОГІЧНОГО МЕНЕДЖМЕНТУ У МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ІНОЗЕМНИХ МОВ

У статті автор розкриває теоретичні та емпіричні результати проведеного дослідження проблеми формування професійної компетентності майбутніх учителів іноземних мов у галузі педагогічного менеджменту.

In the article, author highlights the theoretical and practical results of the scientific investigation concerning the problem of professional formation of the future English language teachers' competence in the sphere of pedagogical management.

Система освіти України у XXI столітті тримає курс на світові цінності, євроінтеграцію, ринкові відносини. Ці тенденції сприяють розвитку ринку альтернативних освітніх послуг: благодійних, платних, на замовлення. Така кон'юнктура освіти логічно робить учасників навчання суб'єктами ринку, де учитель є менеджером, який реалізує освітні послуги, а учень – споживачем освітніх послуг. Між цими учасниками ринку освітніх послуг виникають суб'єкт-суб'єктні етичні менеджерські відносини. Для виконання відповідної ролі вчителі вже зараз повинні опанувати актуальне для нашого часу поняття педагогічний менеджмент. Його можна визначити як методика, яка навчає вчителя альтернативним ролям та функціям менеджера з урахуванням особливостей педагогічної діяльності. Такий вчитель є педагогічним менеджером. В Англії існують різні види менеджерів у системі освіти: *Academic manager* – академічний менеджер, *Educational manager* – едукативний менеджер, *Classroom manager* – менеджер класу. Так академічний менеджер займається теоретичними питаннями навчання, едукативний – питаннями розроблень з

певної дисципліни, менеджер класу організовує команди учнів [1]. Але в системі української освіти ще досі не готують учителя до професійного виконання менеджерських дій. Педагогічний менеджер, на нашу думку, це вчитель, який зможе виконувати будь-яку з названих вище ролей, так як він володітиме методичною системою педагогічного менеджменту в навчальному процесі. Особистісні якості педагогічного менеджера мають складатися з деяких рис освітнього бізнесмена та менеджера, таких властивостей як педагогічне підприємництво та маркетинг, а також самоменеджмент і творчість.

Концептуальні положення підготовки учителів у галузі педагогічного менеджменту знайшли відображення у державних документах. У законі України «Про освіту» наголошується на необхідності виявлення закономірностей, форм і універсальних методів управління. У Національній доктрині розвитку освіти України в XXI столітті зазначається, що модернізація управління освітою передбачає «підвищення компетентності управлінців усіх рівнів, більш широке залучення до управлінської

діяльності талановитої молоді». Виконання завдань державної програми «Вчитель» передбачає: «актуалізацію творчого потенціалу особистості управління», «оновлення змісту і форм професійної підготовки та діяльності педагогічних працівників, удосконалення їх післядипломної освіти». Реалізація основних заходів програми «Вчитель» повинно забезпечити: «розроблення та впровадження нового механізму відбору обдарованої молоді для одержання педагогічної спеціальності» та «оновлення змісту підготовки педагогічних працівників, системи неперервної педагогічної освіти з урахуванням вимог сучасного інформаційно-технологічного суспільства» [2].

Вивчення досліджень і публікацій українських вчених із психолого-педагогічного напрямку дозволяє зробити висновок, що питання педагогічного менеджменту на сьогодні є гостро актуальними. Так Крижко В.В., Мармаза О.І., Демчук В.С., Даниленко Л.І., Калініна Л.М. приділяють багато уваги проблемам опанування педагогічним менеджментом керівниками освітніх закладів; Луговий В.І. визначає методи управління освітою; Олійник В.В. досліджує проблеми управління підвищенням кваліфікації педагогічних працівників; Атаманчук П.С. розглядає питання управління навчально-пізнавальною діяльністю старшокласників у процесі вивчення фізики; Швай Роксоляна М.І. вивчає аспекти управління навчанням у загальноосвітній школі засобами фізики; Ріхтер Д. з'ясує питання управління діяльністю інженерів; Шапошнікова Н.П. – адаптацію учнів професійно-технічного училища до умов ринкової економіки засобами педагогічного менеджменту. Науковці роблять наголос на тому, що процес управління на рівні діяльності вчителя повинен стати об'єктом глибокого і зацікавленого дослідження. В працях вчених наголошується на необхідності: розбудови управлінської діяльності вищих навчальних закладів; готовності сучасного педагога до цієї діяльності; підготовки педагогів-ефективних менеджерів освітнього процесу. В той же час, конкретні теоретичні та практичні шляхи підготовки майбутніх учителів, особливо філологів, засобами педагогічного менеджменту досі не є достатньо вивченими. Подальшого ретельного дослідження потребують методи, форми та способи формування професійної компетенції у галузі педагогічного менеджменту в майбутніх учителів іноземних мов.

І тому метою даної статті ми обрали специфіку формування професійної компетенції у галузі педагогічного менеджменту в майбутніх учителів іноземних мов.

Нами було проведено аналіз освітньо-професійних програм та освітньо-кваліфікаційних характеристик майбутніх фахівців за освітньо-кваліфікаційними рівнями «Бакалавр» та «Магістр» напряму підготовки «Філологія», кваліфікації «Викладач іноземної мови», який дозволив виявити певні неузгодженості. Так майбутній вчитель має бути обізнаним у сфері педагогічного менеджменту, але теорії та

методики професійного навчання в цьому напрямку не вистачає. Зокрема, в дисциплінах «Педагогіка» та «Методика виховної роботи» превалюють наступні теми: основи управління загальноосвітніми навчальними закладами, демократизація методів і стилів управлінської діяльності керівника школи, вимоги до якостей особистості класного керівника. Наука управління переважно розглядається за методами, які не висвітлюють достатньою мірою діяльність учителя як менеджера навчально-виховного процесу. В анотаціях до дисципліни «Педагогіка», у пункті «міжпредметні зв'язки», присутні філософія, соціологія, психологія, основи педагогічної майстерності та історія педагогіки і не відмічено науку менеджмент. Одночасно, в «Основах економічної теорії» у повній мірі не передбачено знань про специфіку ринкових відносин, бізнесу та підприємництва, управління і менеджменту в середовищі майбутньої професійної вчительської діяльності. Зазначимо, що зміст курсу «Етика та естетика» в Україні передбачає підготовку високо ґрунтованого, інтелектуально освіченого та кваліфікованого фахівця. Але його контекст не зовсім відповідає сучасним вимогам навчання, оскільки в ньому не враховані актуальні проблеми етики педагогічного бізнесу та менеджменту [3]. Хоча досвід США, 90-х років ХХ століття довів, що етика бізнесу повинна вивчатися студентами вчительських спеціальностей. Виконаний аналіз дав підстави стверджувати, що задачею вищих навчальних закладів, на наш погляд, стає удосконалення підготовки майбутніх учителів шляхом модернізації навчально-виховного процесу. А саме впровадження предмету «Педагогічний менеджмент» у навчальні плани та програми факультетів, які готують філологів іноземної мови, зокрема, як додаток у цикл дисципліни «Педагогіка» в розділ «Школознавство». До того ж перегляд змісту педагогічних та філологічних навчальних посібників (українською та англійською мовами) для вищих та загальноосвітніх закладів свідчить про те, що в них не має необхідної наповненості тематикою педагогічного менеджменту. Всі відмічені положення свідчать про те, що потрібно розробляти методичну систему формування професійної компетенції в галузі педагогічного менеджменту для майбутніх учителів іноземних мов.

Розглянемо контекст поняття професійної компетенції з педагогічного менеджменту. Так, на думку вченої Гришкової Р.О., бути компетентним означає бути обізнаним, мати досвід у відповідній сфері [4]. Науковець Волченко О.М. зазначає, що компетенція є загальною метою професійної підготовки майбутніх учителів, а компетентність є результатом освітнього процесу у вищих навчальних закладах [5]. Спираючись на ці визначення, ми можемо казати, що професійна компетенція майбутніх учителів іноземних мов у галузі педагогічного менеджменту – це загальна мета нашого дослідження. Професійна компетентність майбутніх учителів іноземних мов у галузі педагогічного

менеджменту – це результат отриманих знань, вмінь та навичок студентів у даному напрямку у вищих навчальних закладах.

З ціллю з'ясування кількісного та якісного рівня компетентності майбутніх учителів іноземних мов з педагогічного менеджменту нами було проведено констатувальний експеримент серед студентів IV і V курсів у кількості 78 осіб. За допомогою розроблених наукових інструментаріїв, які містили письмові тестові та анкетні завдання, а також усні інтерв'ю і діалоги, ми визначили такі дані: 74 % тих, хто навчається не володіють змістом педагогічного менеджменту; 65 % студентів не знайомі з етикою педагогічного бізнесу та менеджменту; 57 % майбутніх учителів не мають уявлення про якісний зміст педагогічного самоменеджменту.

У зв'язку із винайденими недоліками навчання майбутніх учителів іноземних мов, нами було розроблено формувальний експеримент і створено певні умови організації навчального процесу у вищих навчальних закладах з використанням методичної системи педагогічного менеджменту, до якої віднесено:

- міждисциплінарну координацію з педагогічного менеджменту в циклі педагогічних, психологічних та мовних дисциплін;
- спецкурси «Педагогічний менеджмент як засіб підготовки майбутніх учителів іноземної мови» та «Pedagogical Management in English Language Teaching»;
- дистанційні курси в електронних середовищах;
- навчально-методичні рекомендації на тему педагогічного менеджменту.

Опишемо детально кожну з названих позицій. Так міждисциплінарна координація – це процес поглиблення студентів у поняття педагогічного менеджменту в процесі навчання їх педагогічним, психологічним та мовним дисциплінам.

Спецкурс «Педагогічний менеджмент як засіб підготовки майбутніх учителів іноземної мови» торкається понять змісту педагогічного менеджменту, ринку освітніх послуг з іноземних мов, педагогічного бізнесу, етики педагогічного менеджменту та самоменеджменту, зокрема, вміння бути менеджером власного часу, дій та життя, навички планувати стратегічні та тактичні цілі професійної педагогічної діяльності.

Курс «Pedagogical Management in English Language Teaching» («Педагогічний менеджмент у навчанні англійській мові») є продовженням автентичної підготовки майбутніх учителів іноземних мов. До теоретичних питань курсу увійшли: культура освітніх організацій, ролі вчителя як менеджера в ієрархії школи, структури освітніх організацій, функції та стилі педагогічного менеджменту, методика формування команд і планування цілей, педагогічний маркетинг та педагогічна творчість, а також наукові статті на переклад та справжні інтерв'ю з діючими учителями на тему педагогічного менеджменту. До тренінгових завдань на тему педагогічного менеджменту включено: individual work (індивідуальна робота), наприклад, назвіть

цілі вашої освітньої організації, перерахуйте законні обов'язки вашої школи; research work (дослідницька робота) знайдіть додаткову інформацію про діячів менеджменту або учителів менеджерів; graphic tasks (графічні завдання) – складіть схему менеджменту вашої школи чи інституту; role play (рольові ігри) – Nominal group technique, Electronic meeting, Delhi technique; mini-project work (міні-проекти), self-management (самоменеджмент) – напишіть твір на тему «Моє життя через 10-15 років, коли мої менеджерські плани буде втілено успішно у життя»; fantasy and fairy-tale exercise (казкотерапія) – уявіть себе як героя казки, опишіть його педагогічно-менеджерські якості; scientific articles напишіть, доповніть або перекладіть наукову статтю.

Дистанційний курс «Основи педагогічного менеджменту» розроблено в електронних мережах Миколаївських вищих навчальних закладів (МДГУ ім. Петра Могили та МДУ ім. В.О. Сухомлинського) з метою розвитку навичок самостійної роботи студентів у напрямку педагогічного менеджменту.

За матеріалами курсів опубліковано навчально-методичні рекомендації «Pedagogical Management. Textbook of English Language Teaching» [6]. Необхідність таких видань продиктовано нестачею літератури на тему педагогічного менеджменту англійською мовою. Метою їх є розширення загальної ерудиції, словникового запасу, комунікативних навичок та творчих педагогічно-менеджерських вмінь майбутніх учителів іноземних мов. Контекст рекомендацій передбачає як накопичення наданої в них інформації з педагогічного менеджменту, так і самостійний пошук додаткових ресурсів стосовно цієї тематики. Зміст їх учить виходити за рамки традиційної освіти засобами практичних вправ з реалізації функцій педагогічного менеджменту. Рекомендації є корисними як для студентів, так і для тих, хто викладає англійську мову. Вчителям англійської мови у середньоосвітніх закладах рекомендації стали у пригоді під час створення конструктору заняття з елементарного педагогічного менеджменту для тих, хто навчається з урахуванням відмінностей різних профільних груп, а також диференційованих рівнів знань.

Впровадження методичної системи педагогічного менеджменту в організацію навчання у вищих навчальних закладах виявилось дієвим. Кількісні та якісні показники знань майбутніх учителів іноземних мов покращились. Так 64 % майбутніх учителів засвоїли зміст педагогічного менеджменту; 57 % студентів вивчили етику педагогічного бізнесу та менеджменту; 73 % тих, хто навчається опанували навички педагогічного самоменеджменту. Однак ми вважаємо, що отримані результати не є досконалими. У вищих навчальних закладах III-IV рівнів акредитації, на нашу думку, необхідне впровадження перманентної методичної системи формування професійної компетенції з педагогічного менеджменту в майбутніх учителів іноземних мов.

Таким чином, ми можемо зробити висновок, що специфіка формування професійної компетенції в галузі педагогічного менеджменту в майбутніх

учителів іноземних мов полягає у створенні умов організації навчально-виховного процесу у вищих навчальних закладах із використанням методичної системи педагогічного менеджменту. Запропонована методика сприятиме подальшому розробленню

спецкурсів та спецсеминарів у відповідному напрямку. Результатом впровадження розроблених нами науково-методичних здобутків є сформовані знання, вміння та навички майбутніх учителів іноземних мов у галузі педагогічного менеджменту.

ЛІТЕРАТУРА

1. Ron White, Mervyn Martin, Mike Stimson, Robert Hodge. *Management in English Language Teaching*. – Cambridge University Press, 1991. – 415 p.
2. Вища освіта в Україні: Навч. посіб. / В.Г. Кремень, С.М. Ніколаєнко, М.Ф. Степко та ін.; за ред. В.Г. Кременя, С.М. Ніколаєнка. – К.: Знання, 2005. – 327 с.
3. Освітньо-професійні програми та плани підготовки фахівців за спеціальністю 6.030500/7.030502/8.030502 – Мова та література (англійська, німецька, французька), напрям підготовки 0305 Філологія – КНУ ім. Т. Шевченка. – Київ – Запоріжжя, 1999.
4. Гришкова Р.О. Формування іншомовної соціокультурної компетенції студентів нефілологічних спеціальностей: Монографія. – Миколаїв: Вид-во МДГУ ім. Петра Могили, 2007. – 424 с.
5. Волченко О.М. Формування комунікативної компетенції майбутніх учителів іноземних мов у вищих педагогічних навчальних закладах. Автореф. канд.пед.наук. – Житомир, 2006. – 20 с.
6. Куріченко А.Ю. *Pedagogical Management. Textbook of English Language Teaching / Педагогічний менеджмент. Методичний посібник з навчання англійської мови*. – Миколаїв: Вид-во Південнослов'янського інституту КСУ, 2008. – 50 с.